

Kaliska mennica celtyckich Bojów pod Kaliszem

Mennictwo u Celtów było oznaką potęgi i prestiżu, a zarazem świadczyło o wysokim poziomie życia gospodarczego. Był to jedyny z ludów „barbarzyńskich”, który na dużą skalę bił własny pieniądz rozpowszechniając go w Europie. Złote, srebrne i brązowe monety celtyckie znajdowane są w wielu osadach na terenie Europy, co pozwala na prześledzenie roli i wpływów tej stojącej na wysokim poziomie cywilizacji¹. Do niedawna jeszcze ślady produkcji menniczej w starożytności na ziemiach polskich znane były w postaci glinianych form do odlewania krążków i monet jedynie spod Krakowa. Z terenów małopolskich lessów pochodzą trzy gliniane placki: jeden znaleziony został w Zakrzowie, dwa pozostałe odkryte zostały na stanowisku w Krakowie-Mogile.

Podczas prac wykopaliskowych małe, miseczkowate monety ze złota oraz stopu ze srebrem, srebrne i brązowe, fragment sztabek z podobnego metalu i fragment glinianego placka z płytkami, kolistymi lub owalnymi dołkami na powierzchni znalezione zostały pod Kaliszem na reliktach osad sprzed 2000 lat, położonych w dolinie Proсны w miejscowościach Janków i Jastrzębniki (tylko monety). Zabytki te przechowywane są w zbiorach Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej i w Kaliskim Stanowisku Archeologicznym Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Odkryte egzemplarze monet należą do najpóźniejszych emisji monet celtyckich o nominale zbliżonym do 1/8 statera – greckiej jednostki wagowej, używanej przez Celtów w produkcji monet. Numizmaty zostały wybite w ostatnich dziesięcioleciach przed narodzeniem Chrystusa lub na początku naszej ery. Świadczy o tym umieszczony na monetach zbarbaryzowany rysunek, a także skład stopu metalu, w którym przeważa srebro. Starsze monety celtyckie, w naszej części Europy (w Czechach, na Morawach, w południowo-zachodniej. Słowacji i w Polsce) wybijane przez plemię Bojów, wykonywane były z niemal czystego złota. Wraz z upływem czasu zawartość tego kruszcu w stopie metalu malała.

Do tej pory uważano, że pieniądz celtycki wybijany był wyłącznie na terenach zamieszkałych przez tę ludność i to wyłącznie w ważniejszych ośrodkach osadniczych, skupiających elitę ówczesnego społeczeństwa. W czasach, o których mówimy (przełom er) na ziemiach polskich większe grupy ludności celtyckiej zamieszkiwały wyłącznie okolice Krakowa. Tam też odkryte zostały ślady produkcji menniczej w postaci monet i placków glinianych na osadach Krakowie-Mogile i Krakowie- Pleszowie. Podobne arte fakty odkryte zostały na stanowisku w Jankowie. Płytki gliniane były formą do odlewania krążków mennicznych, zapewne z kawałków grubego drutu, wykonanego ze stopu srebra i złota (taki zabytek został odkryty w Jankowie) - o podobnej wadze do znanych z południowej wielkopolski monet celtyckich.

Odkrycie pod Kaliszem zabytków wskazujących na istnienie tam warsztatu mennicznego oraz znaleziska monet celtyckich zmienia nasze pojęcie nie tylko o najmłodszym okresie produkcji pieniądza przez Gallów, ale także pokazuje ich bardzo ważną rolę w postępie cywilizacyjnym i dalekosiężnego handlu na ziemiach polskich na przełomie er. Stawia też w innym świetle zasięg i charakter osadnictwa celtyckiego na terenach środkowej i północnej Polski.

¹ Wszyscy, którzy interesują się podaniami i legendami z „Zielonej Wyspy” wiedzą, że Leprechaun, najbardziej znany skrzat irlandzki chowa na końcu tęczy – miejsca niedostępne człowiekowi, garnek wypełniony złotem. Jak podają przekazy skrzaty miały znać wiele takich miejsc, których nie zdradzały ludziom.

The mint of the Celtic Boii tribe near Kalisz

Minting was a manifestation of power and prestige for the Celts, and proved high level of economic development. The Celts were the only "barbarian" people to issue their own coinage and put it into circulation all over Europe. Celtic gold, silver and bronze coins are found in numerous settlements across Europe, which allows to find out about the role and influence of this highly-developed civilization [1] Until recently, the only traces of ancient minting in Poland were the disc-shaped clay moulds for casting coins and rough metal discs used to strike coins, found in loess soil of Małopolska. One of the three moulds was found in Zakrzów near Kraków, and the other two on the excavation site in Kraków-Mogiła.

However, the excavations near Kalisz brought many finds: small, sunk-disc coins made of gold, silver, bronze and gold-silver alloy, parts of bars made of similar metal and a fragment of a clay disc-form with shallow, round or oval hollows on the surface. They were found in the remnants of the settlements dating back to the dawn of the Christian era, situated in the Prosna valley, in Janków and Jastrzębniki (in the latter only coins were found). These relics are now part of the collection of Regional Kalisz Museum and Kalisz Excavation Site of Polish Archeology and Ethnology Institute of Polish Academy of Sciences.

The discovered coins belong to the latest issue of the Celtic coinage and were worth around 1/8 of a stater – Greek weight unit used by the Celts in minting. The coins were struck in the last decades before Christ or at the beginning of the Christian age, which manifests itself by barbarised pictures on the coins and the composition of the alloy with predominance of silver. Older Celtic coinage in this part of Europe (in Bohemia, Moravia, south-east Slovakia and Poland) struck by Boii people was cast from nearly pure gold, but in the course of time the content of the precious metal in the alloy decreased.

So far, it has been thought that the Celtic currency was minted only in the areas inhabited by the Celts and only in the major settlements gathering the elite of the contemporary society. In the times discussed here (at the turn of the Christian age) the Celts inhabited Polish territories only near Kraków. The traces of minting found in the settlements in Kraków-Mogiła and Kraków-Pleszów were coinage and clay disc-forms. Similar artefacts were discovered in Janków. Clay tiles were moulds to cast metal discs used for stamping coins in the mints, having similar weight as the Celtic coins known from southern Wielkopolska. They were probably cast from thick bars of gold and silver alloy (such find was also excavated in Janków).

The discovery of the remnants indicating the existence of a mint near Kalisz and the finds of Celtic coins not only change our outlook on the late period of money production by the Celts, but also prove their crucial role in the development of civilisation and wide-ranging trade in Polish territory at the turn of the Christian era. It also casts new light on the reach and character of Celtic settlement in central and northern Poland.

translation: Anna Socha

[1] Those interested in folk tales and legends of the Emerald Isle know that Leprechauns, the most famous Irish gnomes, hide pots full of gold at the end of the rainbow – in the place inaccessible to humans. Leprechauns were said to know many secret places like that, which they did not betray to people.